

ВІДГУК

офіційного рецензента доктора медичних наук, професора Кузняк Наталії Богданівни на дисертаційну роботу здобувача кафедри анатомії, клінічної анатомії та оперативної хірургії ЗВО Буковинський державний медичний університет **Костюка В'ячеслава Олександровича** на тему: **«Топографоанатомічні особливості над-, підочномковового і підборідного отворів в перинатальному періоді онтогенезу людини»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Використання в щелепно-лицевій хірургії високоефективних сучасних технологій значно підвищило ефективність усунення різних аномалій і деформацій, які виявляються в лицевому відділі голови, беручи до уваги те, що за останні декілька років значно змінилася методологія щелепно-лицевої хірургії, відкриваючи перспективу все частішого застосування косметичних технологій. У практичній діяльності уникнути можливих ускладнень під час хірургічного лікування можливо тільки на основі детального вивчення всіх анатомо-топографічних структур, що входять до складу даної ділянки. Слід зазначити, що дослідження індивідуальних закономірностей будови структур лицевого відділу голови з позиції можливостей використання отриманих даних у пластичній хірургії, стоматологічній практиці та травматології можуть значно покращити діагностику, планування і виконання різноманітних хірургічних маніпуляцій та операцій.

Представлена дисертаційна робота має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, імпонують наведені дані щодо типової та варіантної анатомії над-, підочномковових та підборідних отворів, їх форм та розміщення на лицевому відділі черепа. Заслужовують схвалення дані щодо морфометричної характеристики розміщення даних отворів, проведенні корелятивні відношення отворів зі стандартними орієнтирами голови та лиця, визначені періоди прискореного та уповільненого розвитку даних структур. А саме основне, визначена вертикальна лицева лінія, «лінія Гіртля» в

перинатальному періоді розвитку, що надає даній роботі великого практичного значення, дану лінію враховують під час виконання знеболення в ділянці лица у щелепно-лицевій, пластичній хірургії.

Тому, вивчення даної проблеми є цікавим, інформативним та актуальним дослідженням, яке має вагоме теоретичне та практичне значення.

Зв'язок теми дисертації з державними чи галузевими науковими програмами.

Дисертаційна робота є фрагментом планової комплексної науково-дослідної роботи кафедр анатомії, клінічної анатомії та оперативної хірургії, анатомії людини імені М.Г. Туркевича «Закономірності статеві-вікової будови та топографоанатомічних перетворень органів і структур організму на пре- та постнатальному етапах онтогенезу. Особливості перинатальної анатомії та ембріотопографії» (№ ДР 0120U101571). Здобувач наукового ступеня Костюк В'ячеслав Олександрович виконував фрагмент дослідження топографоанатомічних особливостей над-, підочноямкового і підборідного отворів в перинатальному періоді онтогенезу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх вірогідність.

Вірогідність отриманих результатів та висновків забезпечена достатньою кількістю матеріалу: дослідження проведені на 57 препаратах плодів людини віком 4-10 місяців та 7 новонароджених (зокрема, 5 ізольованих органокомплексів) обох статей, без зовнішніх ознак анатомічних відхилень або аномалій, без явних макроскопічних відхилень від нормальної будови черепа. Матеріал одержували з Чернівецьких міських гінекологічних клінік. У роботі також використані препарати плодів людини з колекції кафедри анатомії, клінічної анатомії та оперативної хірургії Буковинського державного медичного університету. Окремі препарати масою 500,0 г і більше вивчали у Чернівецькій обласній комунальній медичній установі «Патологоанатомічне бюро» і в патологоанатомічному відділенні Центральної міської лікарні м. Рівне.

Проведені дослідження відповідали біоетичним нормам, що зазначено у висновках комісії з біоетики Буковинського державного медичного університету.

Результати дослідження підтверджено з використанням комплексу правильно підібраних сучасних високоінформативних методів дослідження, високим рівнем науково-інформаційного супроводу та відповідною статистичною обробкою отриманих кількісних величин. Вдало побудований дизайн дослідження, достатня кількість досліджуваного матеріалу дозволило здобувачу одержати вірогідні дані.

Наукова новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень.

У представленому дисертаційному дослідженні одержано нові наукові дані:

1) визначено онтогенетичні перетворення над-, підочнорямкового та підборідного отворів відповідно до параметрів черепа і лиця в фетальному і ранньому неонатальному періодах онтогенезу;

2) вперше встановлені періоди прискореного розвитку відстаней над-, підочнорямкових та підборідних отворів між собою і до стандартних орієнтирів у другому і третьому триместрах внутрішньоутробного розвитку і період відносно сповільненого їх розвитку;

3) вперше створені математичні моделі відстаней над-, підочнорямкових та підборідних отворів між собою і до стандартних орієнтирів та встановлені форми вертикальної лицевої лінії у плодів і новонароджених з врахуванням їх морфометричних параметрів.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів дослідження. Проведене дослідження поглиблює вчення про перинатальний розвиток про над-, підочнорямкових та підборідних отворів особливості становлення будови та топографії. Особливо суттєво доповнює встановлення хронологічної послідовності часових перетворень над-, підочнорямкових та підборідних отворів на всіх етапах перинатального розвитку. Результати

дослідження про індивідуальну і вікову анатомічну мінливість над-, підочнормкових та підборідних отворів у плодів і новонароджених є основою для визначення варіантної анатомії структур лица у постнатальному періоді онтогенезу людини та удосконалення наявних; розробки нових прийомів у перинатології, дитячій отоларингології, дитячій стоматології.

Матеріали дослідження впроваджені у науково-педагогічний процес кафедр анатомії, клінічної анатомії та оперативної хірургії; анатомії людини імені М.Г. Туркевича Буковинського державного медичного університету МОЗ України; клінічної анатомії, анатомії та оперативної хірургії Дніпровського державного медичного університету МОЗ України; анатомії людини Харківського національного медичного університету; клінічної анатомії і оперативної хірургії Полтавського державного медичного університету; нормальної анатомії, оперативної хірургії з топографічною анатомією Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького; оперативної хірургії та клінічної анатомії Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова; анатомії людини Івано-Франківського національного медичного університету; анатомії людини, гістології та ембріології Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського; анатомії, клінічної анатомії, патоморфології та судової медицини медичного інституту Чорноморського національного університету імені Петра Могили; анатомії людини, оперативної хірургії та топографічної анатомії Запорізького державного медичного університету.

Результати дослідження можуть бути використані для видання посібників, атласів та монографій з ембріології, нормальної, клінічної анатомії, дитячої отоларингології та стоматології, судової медицини.

Апробація результатів дисертації, повнота викладу основних положень, висновків і рекомендацій. Результати проведених досліджень опубліковані в 11 наукових працях, у т.ч. 5 - у наукових фахових виданнях, рекомендованих ДАК України, 1 - в іноземному багатoproфільному

науковому журналі (Польща), 5 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, конгресів та наукових форумів.

Сукупність усіх публікацій відображає викладені результати дослідження.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності в дисертаційній роботі. У рецензованій дисертаційній роботі не встановлено ознак академічного плагіату, фальсифікації чи інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконання дисертантом представленого наукового дослідження. Текст є оригінальним, всі цитати коректно позначені та вказані в списку використаних джерел.

Оцінка структури, змісту та форми дисертації. Рукопис дисертації відповідає вимогам щодо оформлення дисертацій, які затверджені наказом МОН України № 40 від 12.01.2017 року та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Матеріали дисертації викладені на 181 сторінці друкованого тексту, складається з анотації, вступу, огляду літератури, матеріалів та методів дослідження, чотирьох розділів власних досліджень, їх аналізу та узагальнення, висновків, списку використаної літератури, який містить 187 бібліографічних джерел (84 – кирилицею, 103 – латиницею). Мова дисертації – українська. Дисертаційна робота проілюстрована 25 таблицями та 73 рисунками.

Анотація містить стислий виклад основних положень та результатів дисертаційної роботи, оформлена згідно з вимогами.

На 8 сторінках «**Вступу**» (стор. 17-24) здобувач обґрунтував актуальність проведеного дослідження, сформулював мету та завдання дослідження; визначив об'єкт та предмет дослідження; аргументовано вказав вибрані методи дослідження; показав наукову новизну і практичне значення

отриманих результатів, зазначивши свій особистий внесок; описав географію наукових форумів з апробацією результатів виконаної наукової роботи.

У розділі 1 «Огляд літератури», викладеному на 20 сторінках (стор. 25-44), у п'ятьох підрозділах автор послідовно та аргументовано приводить відомі дані наукової літератури щодо розвитку та становлення топографії структур лиця, анатомічних особливостей надочнормкового отвору, особливостей будови верхньої щелепи та підочнормкового отвору, нижньої щелепи та підборідного отвору, анатомо-функціональних значень краніометричних показників.

Аналіз, проведений автором, свідчить про його обізнаність з літературою з даної проблеми та вміння доступно узагальнити й подати матеріал. З огляду літератури впливають ті невивчені питання, які дисертант виніс як завдання свого дослідження.

Розділ 2 «Матеріали і методи дослідження» представлений на 10 сторінках (стор. 45-54) 2-ма підрозділами 6-ма підпунктами, де чітко і конкретно подано опис матеріалу дослідження та застосованих методів дослідження. Для кращого сприйняття Розділ 2 ілюстровано 1-ю таблицею, 2-ма рисунками.

Розділ 3 «Особливості будови і топографії над-, підочнормкового та підборідного отворів у перинатальному періоді онтогенезу» (стор. 55-84) представлений матеріалом з послідовним і логічним викладенням отриманих дисертантом результатів дослідження. Автор детально описує особливості становлення будови і топографії у 4-5 місячних плодів, топографічні особливості надочнормкової вирізки, підочнормкового та підборідного отворів у 6-7 місячних плодів, особливості будови та кореляційні взаємовідношення надочнормкового, підочнормкового та підборідного отворів у 8-10 місячних плодів і новонароджених. Кількість ілюстративного матеріалу (23 рисунки) достатня для узагальнень та висновків, які представлені автором наприкінці розділу.

На 52 сторінках **Розділу 4** (стор. 85-94) автор виклав власні результати досліджень щодо морфометричної характеристики параметрів черепа та лиця плодів і новонароджених.

Отримані основні результати досліджень доповнено 7 таблицями, що засвідчують та підтверджують вірогідність і значущість проведених досліджень.

У **Розділі 5** (стор.95-117), автор описує онтогенетичні перетворення морфометричних параметрів над-, підочномкового та підборідного отворів у перинатальному періоді онтогенезу. Отримані основні результати досліджень статистично опрацьовані й представлені у вигляді 17 таблиць та 17 рисунків, що сукупно підтверджують вірогідність узагальнень та висновків наприкінці розділу.

На 11 сторінках **розділу 6** рукопису дисертації (**стор. 118-128**) автор наводить дані щодо анатомічного моделювання над-, підочномкового та підборідного отворів у плодів та новонароджених. Вірогідність матеріалів розділу поза будь-яким сумнівом, оскільки підтверджена 14 рисунками з наочним та інформативним графічним аналізом зображень результатів дослідження.

Розділи 2-6 рукопису завершені проміжними висновками.

Розділ «**Аналіз і узагальнення результатів досліджень**» викладено здобувачем на 20 сторінках машинописного тексту (**стор. 129-140**). У ньому всебічно і детально обговорені отримані результати. Автор аргументовано вступає в наукову дискусію з іншими дослідниками, порівнює свої результати з їхніми даними, що свідчить про ґрунтовну обізнаність здобувача як у питаннях власних досліджень, так і з науковими публікаціями інших авторів. Розділ ілюстровано 10-ма рисунками відмінної якості.

6 висновків (стор. 141-144), які сформулював автор, логічно впливають з одержаних результатів, науково обґрунтовані, відповідають меті та завданням дослідження, побудовані за змістом дисертації. Водночас висновки достатньо широко висвітлені в наукових публікаціях здобувача.

Список використаних джерел охоплює 21 сторінку рукопису дисертації. Сформовано у порядку появи посилань у тексті з використанням *Springer Vancouver Style*, віднесеного до рекомендованого переліку стилів оформлення списку наукових публікацій

Завершують рукопис **Додатки** до рукопису дисертаційного дослідження. Містять, зокрема, наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації (11), які засвідчують апробацію матеріалів дисертації (6), 13 актів впровадження.

Зауваження та побажання до дисертації щодо її змісту та оформлення. Разом із загальною позитивною оцінкою дисертаційної роботи необхідно вказати на окремі граматичні та механічні помилки при оформленні дисертації.

Дозвольте зупинитися конкретно на зауваженнях та побажаннях:

1. Рукопис дисертації містить поодинокі невдалі звороти та орфографічні помилки, про що нами вказано по ходу тексту рукопису.

2. У складовій рукопису дисертації «Зміст» не вказані назви підзаголовків Розділу 3 із зазначенням нумерації та номерів їх початкових сторінок.

3. В основній частині рукопису дисертації «Вступ» на нашу думку доцільно вказати кількість використаних літературних джерел латиницею та кирилицею в елементі «Структура та обсяг дисертації».

Варто зазначити, що всі зауваження до роботи носять більш дискусійний, ніж принциповий характер та не знижують загального позитивного враження від проведеної роботи.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина» Костюка В'ячеслава Олександровича на тему: «Топографоанатомічні особливості над-, підпочоямкового і підборідного отворів в перинатальному періоді онтогенезу людини» є самостійною завершеною науково-дослідною працею, яка вирішує

актуальне наукове завдання - з'ясування топографо-анатомічних особливостей над-, підочнормкового і підборідного отворів в перинатальному періоді онтогенезу людини.

За актуальністю теми, методичним рівнем виконаних досліджень, науковою новизною, теоретичним та практичним значення, повнотою опублікування результатів дисертації, а також оригінальністю текстових даних (відсутністю порушення академічної доброчесності) робота Костюка В'ячеслава Олександровича на тему: «Топографоанатомічні особливості над-, підочнормкового і підборідного отворів в перинатальному періоді онтогенезу людини» відповідає «Вимогам до рівня кваліфікаційної наукової роботи» Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінетом Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 222-Медицина (галузь знань 22-Охорона здоров'я).

РЕЦЕНЗЕНТ:

завідувач кафедри хірургічної стоматології
та щелепно-лицевої хірургії
Буковинського державного
медичного університету,
доктор медичних наук, професор

Наталія КУЗНЯК

